

Bemærkninger om Sprogforholdene i Angel samt nogle Sprogprover.

af

Lic. theol. G. S. Hagerup.

Til de forgelige Erfaringer, som Indsenderen har maattet dele med mange Andre, der have havt Lejlighed til at lære slesvigiske Sprogforhold umiddelbart at kjende, horer ogsaa den, at Publikum, d. e. fjernere boende Landsmænd og navnlig Kjøbenhavnere, i Almindelighed savne paalidelig Kundskab om disse og med mere eller mindre Bantro modtage Beretninger om, at der findes et levende dansk Folkesprog i Angel. Ligesom Mange med mistroiske Øjne have betragtet den Regjeringsforanstaltning, der iværksatte det danske Sprogs Indførelse i Skole og Kirke i forskjellige Egne af Slesvig, saaledes ansaae man gjerne den, der fremstillede de Sprogforhold, som vare Grundvold for hin Forholdsregel, for „fanatisk, ejderdansk, hengiven til eensidig Sprognationalisme“ o. s. v., og hans Paaastande bleve saaledes i Grunden betragtede som halv bevidste, halv ubevidste Løgne. Det var derfor ikke alene den reent sproglige Interesse, men ogsaa Ønsket om for sin Deel at aabne Øjnene paa dem, der ville see, som bevægede Inds. til for et Aar siden at udgive sin Bog „Om det danske Sprog i Angel“; thi naar der af en Mundart lader sig, i endda forholdsvis kort Tid samle flere Hundrede danske Ordbogsartikler og fremstille en Vejningslære o. s. v., som har et

aldeles dansk Stempel, saa lader det sig ikke længer ret godt nægte, at Mundarten er til, og at den er dansk.

Naar altsaa Hr. Etatsraad Molbech i sin Anmeldelse af dette Skrift (Nyt Histor. Tidsskr. 5te Bind S. 612 ff.) erklærer det for nu at være skriftlig og lingvistisk bevist, at der i den nordvestlige Deel af Angel¹⁾ „endnu findes et levende dansk Almuesprog“, saa har denne Udtalelse naturligviis maattet glæde Bogens Forfatter. Men deels fremhæver Anmeldelsen stærkt Ordet „nordvestlig“ i ovenanførte Sætning, deels er der andre Punkter i Sprogforholdene, som Hr. Etatsraad Molbech ikke har fundet tilstrækkelig tydelig fremstillede i „Indledningen“ til Skriftet. Vi tillade os derfor her et Par Bemærkninger, førend vi nærmere omtale vore „Sprogprøver“.

Indsenderen kan i det Hele taget ikke have noget imod, at man betragter den ovennævnte Bog som en Beskrivelse af Sproget og Sprogforholdene i Pastoratet Store- og Lillesolt; han har væsentlig villet stille det som en herfter uimodsigelig Kjendsgjerning, at i den og den bestemte Egn af Angel lever en dansk Mundart, samt skildre Mundarten saaledes, at enhver Sagkyndig kan danne sig en Mening om dens Beskaffenhed. I hvilket Omfang Folket betjener sig af dette danske Maal, er formeentlig nogenledes bestemt sagt i „Indledningen“; til større Tydelighed hidsætte vi kun et Par Linier herom. I Lillesolt Sogn fortælle Folk paa omtrent 40 Aar, hvorledes de i deres Skoletid bleve tvungne til at tale Plattysk i og ved Skolen, og hvormegen Glæde det vakte, naar en endnu levende gammel Mand ban-

¹⁾ Den ogsaa af Etatsraad Molbech fulgte Skrivemaade Angeln maa ansees for ligesaa udansk som f. Ex. Kappeln, Tøndern, Tønningen, Gardingen, Gettingen o. fl. Jfr. Jensen Kirchl. Statist. S. 1439 Anm. Angelboen siger (paa Dansk) altid Angel (ell. rettere sagt Hangel; j. Om det danske Spr. i N. S. 83).

tede paa Døren som Skoleforstander og derpaa ved sin Indtrædelse erklærede med en Gæd, at saalænge han var der, kunde Børnene frit tale Dansk. Dengang var Dansk altsaa Familiernes Sprog i Lillesølt Sogn; den Lærer, som fik Plattysken ført ind i Husene (han var en Holstener), døde først 1853. Nu er saa at sige al Tiltale til Børnene plattysk; men da de voksne Folk endnu stedse indbyrdes tale Dansk, og Børnene altsaa ligesom indsuge dette Sprog med den dem omgivende danske Lust²⁾, ligger det, om end ofte paa en Maade skjult, i dem, og saasnart de fornødne ydre Betingelser komme til, træde de slumrende Spirer strax frem, ligesom Grøden om Foraaret. Man har derfor ret træffende sagt, at naar Drengen er konfirmeret, tager han Tobakspiben frem af den ene Lomme og det danske Maal af den anden; han kommer sammen med de voksne Karlfolk og antager deres Sprog. Med den kvindelige Befolkning gaaer det naturligviis paa samme Maade; men det er vel muligt, at naar Børnene (Pigerne især) ikke komme ud at tjene, skeer Overgangen til Dansk ikke saa afgjort, og det kan ogsaa være, at nogle af dem, som i de seneste Tider have været sammen i Skolen, siden vedblive at omgaaes paa Plattysk. Hvad her er sagt om Lillesølt Sogn, gjælder ogsaa omtrent om Storesølt eller, rettere sagt maaskee, gjaldt her aldeles for nogle Aar siden; thi her er Evangen kommen lidt tidligere, og de Folk ere lidt ældre, der som Børn have talt Dansk med deres Forældre. Senved 1830

²⁾ Iblant Materialerne til nedenstaaende Børnerim findes en „Ride Rante“, saaledes som denne Sang er fremsagt i Oversæt af et Barn paa 5—6 Aar, der aldrig har hørt anden Tiltale af sin Moder end plattysk. — Inds. kunde nævne en ung Kone i et nordøstligt Sogn, der synger næsten alle de nedenstaaende danske Buggeviser for sin lille Dreng; og hun er endda „tyllsindet“ og taler ugjerne Dansk, uagtet hun kan det med fuldkommen Færdighed.

døde den Lærer, om hvem det hedder, at han talede Dansk i Skolen, naar han blev vred, idet Naturen gif ham over Optugtelsen (han var født her i Sognet). Fortyftningen har altsaa begyndt lidt tidligere og er kommen lidt videre i Hovedsognet end i Annexet; og ligedan kunde visse fine Gradforskjelle maaskee opstilles imellem de forskjellige Bylag i hvert Sogn, hidrørende fra tilfældig Beliggenhed, fra Indvandring o. desl. Hvad det sidste angaaer, findes her i Pastoratet i det mindste 21 Familier, i hvilke Plattysken hersker, men er indvandret; i de 15 ere begge Forældre fremmede, i de 6 den ene af dem; hvor mange de unge Familier ere, i hvilke baade Mand og Kone ere indfødte og dog tale Plattysk med hinanden, kunne vi ikke opgive for Hovedsognets Vedkommende; i Annexet er der kun een eneste. Af saadanne Personer kan naturligtvis enhver tale Dansk og taler det lejlighedsvis; de indvandrede lære det ogsaa efterhaanden. Her fortjener det maaskee at anføres, at i Slutningen af Frederik den femtes Regering, altsaa for en 90 Aar siden, indkaldtes ogsaa til disse Sogne nogle „Kolonister“ fra Tydskland, 10 til Store- og 3 til Lilleholt Sogn; adskillige af disse Familiers Efterkommere findes endnu, men i Sprog ere de ganske smeltede sammen med den øvrige Befolkning. Forøvrigt have disse Kolonister sagtens bidraget noget til at fremme Plattysken, hvis Ude og Oprindelse i Angel vi ellers her ikke skulle afhandle nærmere.

Den omtalte Anmeldelse i dette Tidsskrift gjør (S. 614) opmærksom paa, at det vel er sandsynligt, men af Forf. ingensteds udtrykkelig sagt eller lingvistisk beviist, at „Sprogforhold af samme Art finde Sted i andre Sogne eller andre Egne af Angel“, og heri har Ann. fuldkommen Ret. Qui nimium probat, nil probat: derfor indskrænkede Inds. sine Paastande til det, som han, om det forlangtes, kunde bevise

med argumenta ad homines, og forudsatte kun, at de behandlede Sprogforhold strakte sig videre omkring. Derimod fejler Statsraad Molbech, det kunne vi forsikre med Bestemthed, naar han troer, „at netop i disse Sogne er det meste af dansk Sprogstof tilbage i Angel,“ noget som han erklærer for „almindelig bekjendt i Hertugdømmerne“ (sammest.). Paa Geerz's Sprogfaart svømmer rigtignok dette Pastorat som en i sin Art eneste Ø med „Deutsch und Dänisch zur Hälfte“ midt i et Hav af „Mehr Deutsch als Dänisch“; men deels er det paafaldende, at hvor dette Hav er smallest, mod Vest, ligge paa den anden Side af samme Sognene Hæved og Bannerup, der høre til Afdelingen „Dänisch“, og det er jo dog i og for sig usandsynligt, at det mellemliggende Oversø Sogn skulde staae i Modsætning til begge sine Naboer; deels maae vi anføre efter umiddelbart Kjendskab, at i dette Sogn paa Heden tales lige saa meget eller mere Dansk end i Solt Sogne; og vi henvise til en Erklæring fra 1846 af den daværende Præst i Oversø, „som gik ud paa, at af (Sognets) 230 Familier kun 17 talte Tysk, som tildeels vare indvandrede fra tyske Egne; de øvrige talte Dansk“ (Stændertid. 1853—54, S. 654). Dette Naart synes saaledes ikke at være nogen paalidelig Hjemmel med Hensyn til disse Egne³⁾. Fremdeles yttrede Prof. Schmidt fra Kiel i Stænderforsamlingen, at „netop i Store- og Lillesolt Sogne det Danske taltes meest, hvilket alle skyndige kunde bevidne“ (Stændertid. S. 640); men hvor „skyndig“ Stænderpræsidenten er med Hensyn til

³⁾ Selv hvis Oversø staaes sammen med Solt, faaer Tingen intet sandsynligt Udseende; en smal „halv dansk“ Rite strækker sig saa næsten lige til det „tyske“ Distrikt. Biernayski's Sprogfaart, „der deutschen Nationalversammlung gewidmet“, stemmer med sin Hovedtitel Geerz; kun at det Strøg, som Hæved og Bannerup regnes til, betegnes ved „Dänisch im Uebergewicht über Deutsch“.

Sprogforhold, kan tilstrækkelig skjønnes deraf, at han i sit med saa megen Højtidelighed fremsatte „Vidnesbyrd“ (sammeft. S. 636—38) regner baade Dversø, Solt og Huusby til de Sogne, i hvilke „Folkesproget og navnlig udelukkende Bornenes Sprog er Plattysk“, hvorimod „de Borne indtil 40 Aars Alderen for største Delen forstaae Dansk“ og „kunne udtrykke sig i dette Sprog“, men „ikke mere indbyrdes tale det“ (!). For Solt's Bedkommende mener Juds. at være ligesaa vel underrettet som Prof. Schmid; om Dversø var Sognepræsten 1846, som vi have seet, af en ganske anden Mening; Huusby skulle vi nedenfor omtale.

Vi ere ikke i Stand til at forfølge Oprindelsen til dette Sagn, havde vi nær kaldet det, om Solt Pastorat, men maae indskrænke os til ovenstaaende Bemærkninger om to af de Vidnesbyrd, der kunne have bragt ogsaa Etatsr. Molbech til at antage, at der i Solt var mere dansk Sprogstof end i alle omliggende Sogne. Men for at den af Judsenderen udgivne Bog ikke herefter skal blive tagen som Beviis for en saadan Sætning⁴⁾, ville vi tillade os at paastaae — vi siige hellere for lidet end for meget — at i Sognene Adelby, Hyrup og Ryskov er fuldt saa meget dansk Sprogstof tilstede som i Solt; vi have gode Grunde til at troe, at Forholdet er det samme i Huusby, Munkbrarup, Grumtoft, Steenbjerg og Kværn Sogne, men have ikke særligt Kjendskab til disse fjernere Egne. I Sorup Sogn, i Satrup Sogn, i Havetoft Sogn findes langt mere dansk Sprogstof, end det almindelig antages; Juds. har personlig hørt utallige Folk fra alle disse Sogne tale Dansk ligesaa flydende som nogen Mand fra Solt. Vi skulle ikke

---

⁴⁾ Vi vide ikke, om denne Bog, der just var udkommen i de samme Dage, og hvis Beviiskraft for disse to Sogne ikke kunde tilintetgjøres, skulde have foranlediget den omtalte Ytring af Prof. Schmid.

her indlade os paa at opregne eller klassificere alle de angelske Sogne efter Sproget, saa meget mindre som det ved de fjerneste kun vilde blive Formodninger uden Erfaring. Men vi bede indstændig Enhver, at han ikke vil troe for lidet; i det mindste er Indf. hidtil bleven overrasket den ene Gang efter den anden ved at opdage dansk Sprog benyttet i Sogne, hvorom han før havde Tvivl, eller i større Udstrækning, end han havde troet.⁵⁾ At f. Ex. i Sørup Sogn saagodtsom hver Person i moden Alder — vi ville atter her hellere sige for

⁵⁾ Vi komme her til at tænke paa Etatsr. Molbechs Htring (S. 627): „endnu har dog Ingen hørt tale om „Graasteens-Øbler“; Indf. har her i Soguen utallige Gange hørt baade „Graasteen“ og „Graastener-Øbler“ og aldrig Andet. Indf. kan ikke være enig med Num. i, at det skulde være ligegyldigt, „enten Følt skrive Naburraa eller Apenrade, Gravensteen eller Graasteen“ (sammest.). Naar alle dansttalende Slesvigere bestandig bruge de danske Former for disse og mangfoldige andre Navne, hvorfor skulle vi saa i Skrift og dannet Tale beholde de tyske ell. fortyskede? Naar Føltet selv siger Storesølt, Nylskov, Steenbjerg o. s. v., hvorfor skulle vi saa i dansk Tale og Skrift sige Groß-Sølt, Müllschau, Steinberg? At mange saadanne Navne maaskee aldrig i Verden ere skrevne paa Dansk, imedens det tyske Sprog her var udelukkende Kirke-, Skole- og Forretningsprog, kan dog ikke betage dem deres Ret til (endelig engang) at skrives paa det Sprog, som de tilhøre. Indf. ønsker det ikke forbudt at bruge de vedtagne tyske Navne paa Tysk, men kun, at begge Former skulle ansees som berettigede (ganske ligesom Mailand og Milano, Elsass og Alsace, Genf og Genève, Neuenburg og Neuschâtel, etc.). Ligesom det vilde være unaturligt for Danske at skrive Copenhagen og Alsborg, Copenhague og Elseneur, saaledes her det vistnok ogsaa ansees som unaturligt for dem at skrive f. Ex. Apenrade. Noget anderledes er det med Navne som Egernfjord, Danske Skov o. desl.; og dog kunne disse vel stilles ved Siden af Østerrig, Rjæmpebjergene, Hamborg o. s. v. — For fjernere Staaende kan den hele Sag synes uvigtig; men den, der lever midt i Forholdene, fornemmer tydelig, at Tilfidsættelse af de danske Navneformer vilde bidrage til at vedligeholde den Ringagt for Danishen og navnlig for den slesvigiske Dansk, som det daglig merer os at være Vidner til.

lidet end for meget — kan tale Angeldansk, er vist; men vi kunde nævne En, som uagtet anvendt Opmærksomhed først efter et Par Aars Ophold paa Stedet selv kom under Best dermed — fordi Befolkningen nu ikke længer lige overfor Fremmede vil tale sit eget stoffels gamle Modersmaal. Og det er ikke mindre vist, at der i Brodersby (lige Best for Kappel) eller i Brodersby Sogn (ved Risunde) findes flere end Een, som kan tale Dansk, eller at man med Bønderne i Ravnskær (ligeledes Syd for Regjeringens Sproggrænse) kunde faae en dansk Paasfar i Kroen, da de for 2 Aar siden kom fra Præstevalget i Kirken. Af saadanne Erfaringer kunde vi opregne mange.

Men for ikke at blive staaende ved egne Paastande ville vi nævne et Exempel, for hvilket tilfældigviis kan føres uvildigt Bidue, nemlig Husby Sogn. I Aaret 1846 indberettede Sognepræsten, der var en stille, alvorlig og samvittighedsfuld Mand, men forøvrigt siden fulgte Oprørsstrømmen: „Das Kirchspiel Husbye hat . . . c. 1250 Einwohner. Für die bei weitem überwiegende Mehrzahl ist das Dänische als tägliche Sprache anzusehen. In etwa 22 Familien oder (jede Familie zu 5 Personen gerechnet) von 110 Personen wird das Deutsche d. h. die Plattdeutsche Sprache gebraucht, obgleich die meisten erwachsenen Glieder dieser Familien doch auch das hiesige Dänisch sprechen können. Zu dem auf 110 Personen anzuschlageneu Deutschredenden Theile der Volkszahl kommen nun auch sämmtliche unconfirmirte Kinder der Dänischredenden Eingepfarrten hinzu, weil die Dänischredenden Eltern mit ihren Kindern, sowohl ehe dieselben zu Schule kommen, als während deren Schulzeit, durchgängig Plattdeutsch sprechen. Die Zahl der dahin gehörigen Kinder mag sich auf 350 belaufen, welche Zahl mit den obigen 110 Personen dazu eine Summa von 460 deutschredenden Personen giebt, also reichlich

ein Drittheil der Volkszahl ausmacht . . . Von diesen Kindern gehen bei weitem die meisten nach ihrer Confirmation allmählig zum Gebrauch des Dänischen über“. (Anhang til Stændertid. 2den Afdel. S. 461).⁶⁾

Vi spørge nu, om denne Beskrivelse ikke kan næsten ordret overføres paa Forholdene i Store- og Lillejolt Sogne, saaledes som disse ovenfor ere skildrede, og om ikke en Bog som den af Inds. udgivne „Om det danske Sprog i Angel“ ligesaa godt kunde have hentet sit Stof fra Huusby Sogn eller, kunne vi gjerne tilseje, fra Hyrup, fra Munkbrarup og fra flere andre Sogne? Thi efter den af Historien tilstrækkelig prøvede Sejghed hos Danstene i Angel og i hele Slesvig er det jo dog utroligt, at Forholdene skulde have forandret sig betydelig i de 8 Aar, som ere forløbne, efter at den anførte Beskrivelse blev forfattet i Huusby. De ovenfor gjorde Bemærkninger om de to Sogne i Solt Pastorat vise, at der i Sprogforholdene findes Afstygninger uden Ende; men hvor er den væsentlige Forskjel?

Omendstjøndt Inds. i Grunden kun har beskrevet den danske Mundart, som tales i et bestemt lille Strøg af Landet, vil man nu maaskee dog indromme, at han ikke med Urette har kaldet sin Bog „Om det danske Sprog i Angel,“ eller i det mindste, at dansk Sprog findes ligesaa fuldt andensteds i Angel som i Solt. Hvad angaaer Forskjelligheder i Sproget selv, da gjentage vi, at saadanne rigtignok findes (jf. S. XVI f.), og vi have hist og her angivet nogle; men vi maae ligeledes

⁶⁾ De Afstykker, hvorpaa Minoriteten i Sprogagen støttede sit Botum (S. 437—471) ligesom ogsaa selve Forhandlingerne af Sagen fortjene i høj Grad at eftersees af Enhver, der ønsker at kjende baade de tidlige og de nuværende Sprogforhold og derefter at kunne bedømme, om Regeringens Foranstaltninger (aftrykte i Anh. t. Stændertid. 1ste Afd. S. 136—151) ere retfærdige eller ikke.

gentage, at de efter vor Erfaring ikke ere betydelige. Naar man betænker, hvor vanskeligt det i og for sig er at anstille dette Slags Sagttagelser med nogen Nytte, og hvormeget Vanskeligheden stiger, naar den, der har Bopæl og Embede i een Egn, skal blive i Stand til at angive sine Sprogafvigelser i en anden, vil man ikke undre sig over, at Forf. hidtil ikke har formaaet dette. For at det skulde kunne lykkes, maatte der havees Medarbejdere; men disse ere ikke lette at erholde. Det er derfor tvivlsomt, om Inds. nogensinde vil kunne anstille en tilfredsstillende Sammenligning imellem de forskellige Egnes Sprog.⁷⁾ Forøvrigt er det en Selvfølge, at Sprogstoffet i Solt Pastorat ingenlunde er udtømt i hvad der hidtil er trykt; Inds. er allerede i Besiddelse af en ikke ringe Mængde Tillæg, ligesom ogsaa af nogle Rettelser.⁸⁾

Et af de Savn, Statsraad Molbech nævner, see vi os nu i Stand til nogenledes at afhjælpe, idet vi nedenfor meddele nogle sammenhængende Sprogprøver. De ere alle horte af Folkets egen Mund, og vi antage, at de alle ere oprundne i Folket selv, ikke lærte af Bøger; man vil derfor ogsaa træffe flere Riim, som kun ere til i Mundarten, saasom

7) Inds. tillader sig herved at opfordre Enhver, som har Lejlighed, til f. Ex. at benytte det Skrift om Dialekten, der nu havees, som et Slags Skema, i hvilket, naar det blev gennemstuderet med rene Blade, allehaande Bemærkninger let kunde anbringes. Og ikke alene i Angel eller i Slesvig, men i en langt videre Kreds, turde saadant være faare ønskeligt.

8) At der i Molbechs Dialekt-Lex. fandtes en Deel sønderjydske Ord, som der ikke blev taget Hensyn til i Indsenderens Skrift, hører til de Mangler, som ikke vare ubevidste. Men man vil muligvis være enig med Inds. i, at det var vigtigt, at Bogen udkom snart, samt indrømme, at det, der leveredes, ikke var ganske lidet i Forhold til de Aar, som bleve anvendte, og de Omstændigheder, under hvilke Forf. arbejdede.

Krig og Tid, Møde og gjøre,⁹⁾ Brød og døer el. døe, Fred og Vej,¹⁰⁾ Smed og Sæd, Dag og af, viser og Paradiis, Pinde og Dvinder, Brand og Haand, Guld og Bold, Kirke og Silke, to og endnu, nej og Smed, slaae og fra, Skov og Trug. „Historierne“ ere optegnede efter Hufommelsen; at lade sig dem distere, duer i Almindelighed ikke. Inds. har altsaa selv afrundet Fremstillingen mere eller mindre; men vi haabe, at intet Fremmed derved er kommet ind, og have heller ikke forsømt at tage en Indfødt med paa Raad. Kun Eventyret om Store-Vars og Lille-Vars er ordret jaaledes, som en Mand heri Sognet selv har tegnet det op, efter hvad han har hørt i sin Barndom (altsaa ganske uafhængig af H. C. Andersen). De leverede Ordsprog, Mundheld og Niim ere naturligviis ogsaa usforandrede.

I første Afdeling er Nr. 1 fra Lillesolt Sogn, Nr. 2 fra Dversø, 3, 4, 8 og 9 fra Storesolt, 5, 6, og 7 fra Huusby; Ordsprogene ere næsten alle fra Storesolt Sogn; af Bøunnerne er kun den sidste fra Lillesolt (den findes ogsaa i Storesolt), de øvrige ere meddeelte fra Huusby og deels komne fra dette Sogn, deels (navnlig den smukke Bon Nr. 5) fra Grumtoft. Hvorfra Bøunnerimene (eller, om man vil, Buggesangene) ere hentede, findes angivet ved enhver af dem. Man

⁹⁾ I det første af disse Ord (ligesom i mange andre) veed man mangen Gang ikke, om der høres et dunkelt r eller ikke; i det andet (ligesom i Ordet døer o. fl.) er det oprindelige r ofte ligesaa utydeligt; begge have langt y og derefter en Lyd af e. Inds. er overhovedet bleven opmærksom paa, at r ikke alene mangler i for, der, er, var, har (hær) o. besl., men vist ogsaa bl. a. i mange Pleertalsformer, f. Ex. Klokker, Knapper, Tunger, (Engle er maaske ligeledes for Engler) og i Nutidsformer som steger, hænger, tænker o. s. v. Hvis denne sidste Bemærkning er rigtig, blive alle tre Hovedformer i mange Udsagnsord eens (1ste Bøjningsm. 1ste Kl.) ligesom paa Norsk. Derimod fremkommer et r hyppig ved Sammenfald af Selvslyde; Reglerne herfor have vi ikke fundet.

¹⁰⁾ I Forbindelsen ej har e altid Lyden æ.

vil i det Hele finde Bidrag fra otte forskjellige Sogne (deraf to Bidrag fra to Sogne udenfor Angel). Inds. har først i det sidste Hjerdingaar søgt at komme i Besiddelse af slige Sprogprøver; der er derfor ingen Tvivl om, at en langt betydeligere Samling vilde kunne tilvejebringes, og det ikke alene her i Pastoratet, men vidt og bredt i Landet.

Hvad Inds., der har erholdt Materialierne fra forskjellige Egne, atter her maa beklage, er især dette, at han ikke har seet sig i Stand til at gjengive hvert Stykke nøjagtig med sin Egns særlige Ejendommeligheder. Optegnelser fra fremmed Haand¹¹⁾ ere yderst sjelden tilforladelige nok til, at man kan støtte sig til dem; endog ved hvad man selv hører og skriver op, maa et gjentaget Eftersyn foretages ved Inds. fødtes Hjælp, og Inds. har ikke kunnet raadsføre sig med Andre end Folk her fra Solt.

Med den i disse Sprogprøver valgte Betegnelsesmaade eller Rettskrivning er Inds. endnu ingenlunde tilfreds. Saa længe der ikke anvendes nogle nye Typer, og saalænge Mundarterne ikke blive Gjenstand for jævnlig og grundig Behandling, vil det ene Forsøg i denne Sag vist afløse det andet, uden at Nømhed og Konsekvents alligevel bliver mulig. Men ved et mere almindeligt Kjendskab til Dialekterne vil man paa den anden Side kunne indskrænke Mængden af det, som Inds. i det Mindste har troet at burde betegne; en saadan Indskrænkning er saameget desto ønskeligere, som enhver Sprogprøve derved vilde tabe meget af det, som for Djet gjør den

¹¹⁾ Saadanne har Inds. kun havt fra Huusby; forsaavidt disse indeholdt Særegenheder, have vi for det Meste stettet dem ud, af Frygt for at de vare fremmede for Mundarten. Ordet nær (naar) i I, 6, for hvilket vi altid have hørt det tyske wenn, er maaskee ægte; i det Mindste siges der i Eggen (altid) hvornær (ligesom i Sjælland), medens det i Solt sædvanlig hedder hvinner (Jes. hvenær). Derimod frygte vi for, at Ordet at som Sætningsord (i III, 2) ikke er angelsk.

faa fremmed og afvigende fra Fællessproget¹²⁾. Vi have hos dette Tidsskrifts Læsere ikke turdet forudsætte særdeles Kjendskab til den angelske Dansk og derfor maaskee været temmelig vidtløftige baade i Brugen af Tegns og i Tilføjelsen af Ordsforklaringer.

Den Kyndige vil, som vi haabe, ikke alene finde Fremskridt i Skrivemaade, men ogsaa i Kundskab. Der vilde af de følgende Blade deels kunne samles nogle for ukjendte Gloser, deels udtrages adskillige Bemærkninger til Sproglærens forskjellige Afsnit. Men ligejoms vi ikke her skulle indlade os paa en Fremstilling af Sligt, saaledes have vi heller ikke fundet det passende at anbringe Synderligt af den Art i Anmærkningerne under Texten.

Hvad Indholdet af Sprogproverne angaaer, vente vi ingen Bebrejdelse, fordi det ikke er særdeles ejendommeligt. Man vil finde det sædvanlige danske Lune, den sædvanlige Sands for det Komiske; man vil finde den samme Overtro som andensteds; fremdeles en Mængde Ordsprog og Riim, som formodentlig ere fælles for hele vort Fædreland. Men netop dette Fællesskab er det jo, der saa længe har været overseet, og der afgiver Beviset for, at Angelboen er af een Aand og eet Kjød og Blod med hele vort Folk. Det er Fællesskabet og Slægtskabet, i Sprog som i alt det Andet, der lader en Dansk blive strax hjemme her i Angel, og det er ligeledes det, der har tilskyndet Inds. til at yde sin Skjerv til, at ogsaa Andre kunne lære at kjende og rigtig vurdere Angelboen som en Broder.

¹²⁾ Man prøve at betegne det dannede Omgangssprog paa Papiret, saa nøjagtig som det plejer at gjøres ved Mundarterne; det vil faae et fra Skriftsproget langt mere afvigende Udseende, end man skulde troe, og dets mange Overensstemmelser med Dialekterne ville vise sig.

I. Historier.

I. I Alby-Savn¹ dè va èn Mand ò hjét Yvver²; ò han plovver³ å sin Márk, som di ho³ Agger om Agger. Lav⁴ han no sku te ò plov èmo⁵ sin Nåfer — de ska enddån ha væ èn Enkkun — så tèt⁶ ham, de va olt gröhn Jord, ò de ku vel it gÿr⁷, han kund gjern' plov' novve Fór⁸ te sin Agger, ò de gÿr⁹ han sin¹⁰ ò. De va jo godt; han benøt¹¹ dem ò så læng' som han lövve. Som han no va dø ò begravve, så vårt e¹² der èt Styr¹³ etter, så vu¹⁴ dè sån¹⁵ fej¹⁶ Spitåhkel om Nat i æ Vunskul¹⁷ èbland æ Vùn ò æ Plovty (fø di ho æ Plovv standend der èbag æ Vùn); ò æ Folk hÿr¹⁸ e jo manne Nætter, men ven di kam op ò so¹⁹, så va der òlr it²⁰. Så so²¹ di e te æ Mand, te sin Sön (han hjét ò Yvver); ò han svár dem ò so, han ho nok hyer no²² Tumleri, ò han vild dog nok undersøhg e, ven de kam égjen.

Nå — etter èt Styk Tij så hÿr han e jo ò; ò lav han kam ur a æ Sæng ò lut æ Dör op, så sto æ Får der fø ham ò tål ham i²³. Så sir han te æ Sön, han skuld plov så ò så manne Fór tebåg der ò der; de ho han tøvven²⁴ frå sin Nåfer; ò dè sku han gi ham æ Hånd å, ejsen ku han it ró²⁵. No ho æ Sön nok hyer, èn²⁶ mōst it gi 'em²⁷ æ Hånd, den gik mē væk; ham ga ham sin heller it æ Hånd, men den jinn Slip a sin Skjüt²⁸, ò de Bét²⁹ a sin Skjüt gik ò væk.

No va e jo godt ò rölle, ò dè vu ingen Spitåhkel av bet³⁰; men æ Sön fosömt hva æ Får ho so te ham. Han hæ jo savt³¹ væ lisså landgire³² som den gaml fø³³ ham;

---

1 Adelby Sogn (Tonen ligger på Navnet). 2 og hed Iver. 3 pløjede. 3 havde. 4 ved det Lag ɔ: da. 5 imod ɔ: op til. 6 tykkedes. 7 göre. 8 nogle Furer. 9 gjorde. 10 så, derpaa (egentl. siden). 11 benyttede. 12 det. 13 Stød. 14 blev (Datid af vorde). 15 saadan en. 16 (fæl), stærk. 17 Vognskjul, Vognskur. 18 hørte. 19 så. 20 aldrig intet (noget). 21 sagde (er altid løbetonet). 22 noget. 23 taledede ham til. 24 taget. 25 have Ro. 26 man. 27 dem ɔ: de døde. 28 Skjorte. 29 Bitte. 30 mere. 31 sagte(ns). 32 landgjerrig. 33 for, för.

for èn sku hatta³⁴ it tænk', te³⁵ han ho fògjèt, hva sin Får ho sój ham; lav æ Spogen hyr op, fèk han vel rajjer³⁶ i æ Høj³⁷ å behòld æ Lånd. Men ligmò'l³⁸ — tesidst vu han dog omsinnes³⁹; fò som dè va èn long Tij hepp', så begyndt den sàm Regier⁴⁰ ègjen. No vu han rigtenok i Omsågnen⁴¹, te han ho it gyer, hva han ho jat⁴²; men han tvil jo nok om, te de va sin Får ègjen, ò han tust sin it vovv' å stå op; men så vur æ Spitåhkel jo så gal⁴³ ò olti væhr⁴⁴, ò han mòst jo op omsier. No vidst han it å undskyld' sè mè ànt, som e va no så hat⁴⁵ fråhsen; så drå som⁴⁶ e va optø, vild han plov e tebåg. Men den-der Snak ku den doh it ha⁴⁷; fò som go-Søn kam mè de, fik han jin ve æ Høj, te æ Høj bløv sènd⁴⁸ ve den jinn Si, så læng som han lövve. Nen han fèk haste æ Lånd tebågpløve — som e da va optø; ò så va dè sin òlr ingen Spitåhkel bet.

Men æ skövv⁴⁹ Høj de ho han; ò lav æ va èn Dreng ò tèn⁵⁰ i Tåhstrup⁵¹, va der èn gammel Kún, hjét Kan-Smejs⁵²; hón ho kèhn⁵³ ham godt, ò hón hæ tit fòtoel de-der Styk⁵⁴. Æ Høj va it skövt grój⁵⁵, so hón; men ligvel sar e ham oltins te æ vinstr Si. Etter hinne Snak lèr⁵⁶ e jo, te æ Spøgelser è kejhåne⁵⁷; men de è èn Diel, hva æ da it ska bestim så növv'⁵⁸.

2. I gaml' Davv' va der èn Møllerkun i Frørr'p¹, dè gik ègjen; ò de kam fò² hón ho gyer så mö'l Uretfæhrehejt³ å æ Møll'; fò ven æ Møller matte⁴ æ Røv⁵ ovven a æ Sæk, matte hón frå nejjèn; ò der fòrt hón hinnes Kyer mè. De ga jo èt net Foren⁶ ò fuld' Spand', lav hon lövve; ò hón hæ

34 hartad. 35 at. 36 (radere) Eng. rather, snarere. 37 Hoved. 38 lige meget. 39 blev omsindet, fik andre Tanker. 40 Regjeren, Støj. 41 Om-tænkning, Eftertanke. 42 jattet, lovet. 43 nok så gal. 41 altid værre. 45 hart, hårdt. 46 så snart som. 47 have, finde sig i. 48 (el. sérrend) siddende. 49 skæve. 50 tjente. 51 Thorstrup. 52 Karen Smeds. 53 kjendt. 54 Stykke, Historie. 55 groet. 56 (el. lèrr'r) lader. 57 kejhåndet. 58 nøje.

1 Frørup, By i Oversø Sogn, med Vandmølle. 2 for, fordi. 3 Uretfærdighed. 4 mattede, toldede. 5 Rug. 6 en net Fodren, et godt Foder.

jo sánke vakkèt⁷ Pèhng dèvé. Men lav⁸ hón va dø, kund hón it ró — etter Snak da — men émelli⁹ mòst hón gå ègjen i æ Bås ò se hianes Kyer etter.

No va dè jissin èn Svön¹⁰ à æ Møll' ò hjét Jorren Tun. Ó som han kam èn Avten ò vild fóhr hans Hèhst, så sto den jinn a 'em tvèt¹¹ i æ Bèhd¹², ò han kund slèht it fà èn omvèhn¹³. Så vu han jo gal i æ Hój, ò så so han sin te èn: „Wo stejst do Dywel to"¹⁴, so han. Men à den-der Hest sa javnt¹⁵ æ Møllerkun; ò övver han tál æ Trold i, fèk hón Mæjt mè ham; hón kvæhl ham der jo skrækle ò klemt' ham èmel æ Hest ò æ Bæsning¹⁶; ò hón tomlt'¹⁷ så læng' mè ham, te hón fèk ham usmidt à æ Mörring¹⁸. Men som han ho der vun¹⁹ usmidt, skreg han så hyet, te di ku hýr ham i æ Dörrnsk²⁰. Di kam jo sin mè æ Lys ò hjalp ham ind i æ Huus; men de ku han it fódræjj'²¹ — æ Lys; ò dè døh han gelik²² etter.

Men etter de fèk æ Møllerkun så mö'l Mæjt, te hón kam sâgâr ind i æ Sehus²³ ve æ hyls Dav; stunnom sto hón ve ær Ildstej ò ryr om i ær Åhsk mè ær Ildskovl ò æ Klemm'; ò stunnom gik hón om i æ Pissel²⁴ ò i æ Brujkammer²⁵ ò trintenom i æ Huus ò lut òll æ Kisster ò Skáf op. Di ku jo int' væh mè Frèj fò hinn', ò omsier mòst di ha æ Præst hihint²⁶ à²⁷ måhn hin hen²⁸. Han fèk hin ò henmâhn, ò hón mòst nier i èn Vældkjêld²⁹ à den-hin³⁰ Si æ Ströhm. Men òl hin Mæjt kund æ Præst dog it tæjj' hinn'; fò hón fèk Fòlov à kom æ Møll' èt Koktrin³¹ næhr'r hvèt Oer; men hón skuld gå ujenom æ Møllerlyk. Etter den Tij sirr'r³² dè èn svót³³ Fòvl hvè Nyésnat³⁴ ò skriger i æ

---

7 temmelig (mange). 8 ved det Lag, da. 9 imellem. 10 Svend, Karl. 11 tvært, på tværs. 12 Bås. 13 vendt om. 14 Til Dyr (og Børn) tales altid Plattysk. 15 jævnt, lige, just. 16 Spilbom. 17 tumlede. 18 Mødding. 19 (vurn) vorden. 20 Dagligstue. 21 fordrage, låte. 22 strax. 23 (Siddehus) Stuehus. 24 Storstue. 25 Brudekammer. 26 hentet hid. 27 at. 28 bort. 29 Vældkilde o: hundløs Sump, Hængesæk (kaldes også Vankeholm el. Öjknig). 30 hin. 31 Hanefjed. 32 sidder. 33 sort. 34 Nyårsnat.

Skrup³⁵ ve æ Ströhm, vil³⁶ æ Møllerkun kömmer hin Koktrin næhr'r æ Møll'.

Som æ no hæ fôtoel, de sãm ka hvè-Mand i Frörr'p fôtæhl; men æ hæi ðlr it hyer, te der è novver ð hæ sjël se hinn', ð der è jo manner ð truer it derå. Men æ miest³⁷ Mand è dog re³⁸ fò æ Møllerkun; fò di vil ð si, te ven hón kömmer te æ Møll', så ska den sùet Fòvl toss'³⁹, men den reh Kok ska sin ðef⁴⁰ å æ Møll', ð æ Møll' ska stå still' ð vu opbræhn.

3. Te Folk kan gå ègjen, de truer æ it, ð ðl den övre¹ gaml' Snak om Spøgelse de è heller it Sand'n. Lav æ va èn Dreng, gýr di mè ð viis, te Nis Pùg² sar i æ Skossten ð green, ven æ Grye vu svejje³; men de ðlt kon tumpe Snak te å gyr æ Byen⁴ re⁵ mè. Men mè go-Fòhrvassel — de è novver ant⁶; te de kan vas-fò⁷, de ler æ mè it avstri⁸. De-hjèt⁹ Huus de hæ èn gammel Kùn heroven se læng' för e vu bøgt. Æ kan ð godt tænke, lav æ va èn Kumpen å èn Snæs-Oer hel' så, ð æ tèn i Ovvsjö-Savn¹⁰ — der è èt Pa Stejj'¹¹, di käller¹² Slamtavt, dè hør te Munkvolstrup, ð der bøj min Foræller, lav æ vu te; ð etter æ ho opbejje¹³, kam æ te Tènen der i æ By, å èt Stej som dè ho möl¹⁴ passier¹⁵, ð dèffò va der ð Fòhrvassel.

I di Oringer¹⁶ va e jissin¹⁷ om Nat — æ lo ve æ Svön — så vu han vagen ð hýr, dè va novver i æ Vej mè æ Kruf-feri¹⁸ — æ kan it hovs'¹⁹, om e va i æ Hèhststold heller i æ Kóbbòs²⁰. Så tål han a mè ð so te mè, æ skuld stå op ð see hva e va. Som æ no kömmer ur a æ Bakklöv²¹ ð kam kryfend under æ Ty — dè hang javnt²² no Ty te Tören²³ i æ Pissel, ð æ Dör sto offen te æ Dörrnsk, så so æ èt

35 Krat. 36 medens. 37 meste. 38 ræd. 39 tysse o: tie. 40 öbe, gale.

1 øvrige. 2 Nissen. 3 sveden. 4 Börn. 5 ræd. 6 noget andet. 7 vares-for. 8 afstride. 9 Det-her. 10 Oversø Sogn. 11 Steder. 12 kalder. 13 havde bedet op, var konfirmeret. 14 meget. 15 passeret. 16 Åringer. 17 en Sinde, en Gang. 18 Kreaturer. 19 huske. 20 Kobbås, Kostald. 21 Bøgleve, Bøgekammer. 22 jævnt, just. 23 til at tørre.

Lys under æ Bjæll'k, dè skèn lāngs över æ Gölle ò hen èmo mè. De va i æ Dörrnsk te æ Mand va indbåren, som han va drunknt, ò æ Pig' ho sköle²⁴ sè der ò va dø geliks etter. Æ Lys va dè minsant, æ so e jo grant; men hva de vjer²⁵ ho å bety, de vér²⁶ æ it. De fægte mè går it an, lav æ sto lig for e ò betint mè, om æ skuld gå vjer; men så töt mè, de ku vel vu væhr, ven æ kam tebåg. Men lav æ vèhn æ Rög²⁷ te, så vur æ Hjåt fäst i Klappen²⁸, ò de va lissom ven dè va jin èbag. Æ vèhn sin om ò so te æ Svön, te der kund æ it kom igjommel; ò han sto sin op ò gik ur a æ Vinner²⁹ ò fèk e stelt³⁰ mè æ Kre.

De kan vas-fò, ven e ò kons è èt Kruf, de ska dye; men de er æ miest Tij³¹, ven èn Diel griffer èt Minnisk fejt³² an. Min Dætter, dè dèh, de vidst æ tóv Oer forav³³, for æ ho hyer ær Utalen. De va tille om Morne, æ va òhp, ò de has³⁴ mè fò sin, te oll' Dörr' va offen lāngs op te den-hin Èhnd a æ Huus; æ kund hÿr, te dè vu èn dø utål, men hva dè vu sój, de kund æ it hÿr. Æ Dien³⁵, som vi ho te den Tij, han vu syg novve Mānner³⁶ deretter; men æ so te ham, han dō it de Gång; ò han lövve³⁷ ò, ò kam gånsk' rigte ò tål hin u. Te de kan vas-fò, de vil æ sætt e Vér³⁸ å; den Tro ler æ mè it tæjj'.

4. Æ ve no it så akkeråt, hvénner¹ e va; men de kömmer mè fò, te de va vel èn tre-Ugger fò Volbordav; fò Rasmus va te Stajs mè èt Pa Tynner Tarre² ò èn Balle Smör — vò Kyer ho tæhtve³ oll' bære, fò' di bar hovsom Tij de Oer — ò æ Svön va nok te Mårkens å skær Sæt⁴ av. Æ va rient òljinn i æ Huus; Mari-Döete ho nõvver å gÿr i ær Avnhus⁵ ò An-Kistin' va èt Løf omm' ve hin Søster — hón va javnt kommen te Liggend⁶ mè èn ung Dætter.

24 skoldet. 25 videre. 26 veed. 27 Ryg. 28 vordede i Klappen, kom til at banke. 29 Vindue. 30 stillet, ordnet. 31 den meste Tid, for det meste. 32 stærkt. 33 forud. 34 bares. 35 Degn. 36 Måneder. 37 levede. 38 Væd(demål).

1 hvornår. 2 Tadder, Boghvede. 3 tæt ved, næsten. 4 levende Hegn. 5 Ovnhus. 6 til Liggende, i Barselseng.

Nok é de, æ va it fómógens⁷, dè sku kozn såent Folk te-agend; æ sto javnt ò plòkke novve Toffel, vi sku ha te vò Unn'n, fò de va henèmo Mlrre⁸; ò æ ho da min gaml' Höll⁹ å æ Høj, kan æ tænk', å inne Kluj om æ Hals. Men lav æ stær der i æ Köhken for æ Vinner ò såndsér mè æ Kantöfler, kömmer dè så it én Skæhsvun hel da såent fejt fiint Stajsfurværk ret ind å æ Gòsrum¹⁰ ò helder styvt for¹¹ æ Dör! — mè èn rø Kusker, ò i go-Kalesk sar en Kael mè èn Guldsnor om æ Kaskjet, ò Sis-ve¹² èn gammelavte Kael bet. Gujbèhr¹³, tint¹⁴ æ, no kömmer di minsant ò ve hint Rasmus av te æ Sòldåteri ègjen — æ ho stan'n så mö'l u fò ham i ol den uròlle Tij, ò han va jo fèst hjimkommen èn fjutten-Davv' forav. Som æ sir, æ Knyv foldt mè ur a æ Håhnd å æ Skyvv'¹⁵ ò òll' min Lejmor'r¹⁶ vur i Rèsten¹⁷; men ligvæl, u mòst æ jo å hÿr, hva di vild'.

Som æ no kömmer ur å æ Framgòlle ò hen i æ Dör, sir han mè go-Snor: Guten Dag, sir han. — Tak, sir æ. — Hör, Mutter, sir han sin, is dat nik se, de då will en Mann hemn? — Nej, sir æ — fò æ ka no ittens kom astej mè de-der Tysk'; nej, sir æ, æ ve går inne Mand ha. — Já bedenk se se man, sir han ègjen, wårum dat nik? — No green¹⁸ den ån gaml Kael (de va jo ham æ mèn¹⁹ te di vild' æ sku tæjj'); ò æ Kusker smil sin ò ò so: Åh, sir han, en ole Fru kann ok ob en Dorheit fallen. — Nej, sir æ, æ ve patu²⁰ it gyvtes! Fò Pæer hæ no væ de i trerre²¹ Oer te Missommer, ò æ è fò gammel, ò Rasmus ska ha æ Stej; fò hvovel han æ kon min Bröjrsön, hæ æ dog holden ham som min Sön frå Lilling op, ò de gjör æ ènón; dè vè²² kottu²³ it av — lissedant²⁴ so æ te ham. — Is denn nik hier in dat Dörp en annere Wittfru, de då will Delung måkt hemn? — Som han so de, kund æ jo vè²⁵, te de va

---

7 formodendes. 8 Middag. 9 Hylle, Hue. 10 Gårdsrum, Gård. 11 holder stivt for, tæt foran. 12 Sides ved, ved Siden. 13 Gud bedre. 14 tænkte. 15 Skive, Bord. 16 Ledemoder, Lemmer. 17 kom til at ryste. 18 grinte. 19 mente. 20 partout. 21 tredive. 22 ver, bliver. 23 kortud, kort og godt. 24 lige sådan. 25 vide.

go-Føvve²⁶ fra Sliasvig ò go-Aktárrius²⁷, dè sku gy Rigtehejt ve èn Enkkun. — Ja de ka nok væ mølle²⁸, so æ; de æ kasske Magret Jérresen²⁹, men æ vér it derav; de kan æ it si. Så spúr di sin om æ Vej te Magret Jérresens, ò dèmè rejst di av.

Som æ no stær ò sier etter 'em, kömmer vò Näfer Mattis Gundesen gångend. Hvo vist to dem hen, sir Matiis? Lav æ no ho fòtoel³⁰ ham e, sir han enddån: Mè tykkes ejsen, de è fòkier, te æ Sandmand it gir bæer Beskien te æ Övrekejt; men æ mén it, de è Magreet; de è nok ræjjer Kan-Mari-Hjòt, dè her i æ Høj ò ve ha sè èn Mand mè e fòst. — Ja ven dè tykkes te de è Kan-Mari, så kat³¹ do jo, ven do da vét³², la jin a din Dreng' heller Pigger (fò han hæ Byen nok a báj³³ Slavv') løf etter 'em; ejsen ægger³⁴ di jo rient te Spitåhkel. De gýr han sin ò; men lav æ Baen kam derop, ho di òt³⁵ avspæhn³⁶ ò va kommen ind i æ Dörrnsk; men fòkier var e ènøn³⁷. Omsier fèk di da æ Sand'n ò vé ò kam hvo di skuld; men æ ho òlr³⁸ tint, te ær Övrekejt ku gyr så tumpe Kràm.

Etter den Tij hæ jo Rasmus fòn³⁹ sè báj èn Kùn ò èn ung Søn, ò æ è kommen å ær Avtæjt; men æ mén sin it, te æ ska ha bét mè ær Övrekejt å gýr.

5. Lav æ va èn Dreng, så fòtoel min Oldfar, te dè ho jissin væt en Bånd i Sjörr'p-Savn, han hjét Henning Vyvholm — ja di kåldt ham it Henning Vyvholm, men Henn'k Vyvholm kåldt di ham; ò hans Stamnavn va javnt it Vyvholm, men æ Stej, som han va kommen frå, hjét Vyvholm¹; den-der Henning de va sån fej jin te å regier ò skimp² ò dræj Folk op³. No va dè jissin èt Err'l⁴ heller èn Kost⁵ — æ ska javnt it bestim, hva e va fò èt Ølls; men nok è de, dè va da ò èt Pa Husbyer bejje, de va Jens Mattisen ò den

26 (Herreds)foged. 27 Aktuarus, (Amtsskriver). 28 muligt. 29 Eriksen. 30 fortalt. 31 kant, kan. 32 vilt, vil. 33 både, begge. 34 æger. 35 alt, allerede. 36 afspændt, spændt fra. 37 endnu. 38 aldrig. 39 fået.

1 Viheholm. 2 schimpfen. 3 drage op, gjöre Nar ad. 4 Erveol, Begravelsesgilde. 5 Bryllup.

gaml' Jakob Krómmand; ò som di kam ind i æ Dörrnsk, så treen Henn'k Vyvholm tebåg ò gyr èn grov Meråhkel⁶ ò so te di anner: Sier i èt di arm' Husbyer! Hvo ska vi få Plads te dem! — so han; ò demè vild han jo it ånt som bat⁷ gyr Skandål; men dè va it ånt å gyr som å toss'; di va jo fremme, ò dè va it å stel op⁸. De blöv jo sin fò hva e va.

Men ve èn fjutten-Davv' deretter kam Henn'k Vyvholm a⁹ Jens Mattisens. Æ vild nok snak èt Ord mè dè, so han te ham; men ska vi it gå ind i æ Pissel? Lav di no kam ind i æ Pissel, så so Henning: Do kat vel it låhn mè novve Pèhng? — Nè å æ Stej¹⁰ kan æ it, svår sin Jèhns, fò æ hær javnt inne; men æ ve si dè novve: gå hen te Jakob Krómmand (— fò Jèhns han vidst nok, hva han vild få fò en Rejs'¹¹, ven han kam der). De gyr han sin ò. Men lav di báj' va kommen ind i Jakob Krómmands Pissel, ò Henning ho spuer Jakob, om han ku lân ham Pèhng, så so han te ham: Kat do hovs' lav vi va te Ølls ve dè? Hva var e, do snakke om di arm' Husbyer? I elenne, bedrövv'le Sjörr'p-Savns-Folk! Védsto¹² hva — æ hær léht¹³ di Pèhng, hva do vét ha; di ligger der i æ Dråhkist¹⁴; men do bedrövv'le Kael! do skat fò Rýering¹⁵ òlr få jin rø Søsling¹⁶ a 'em.

6. „Di Sjörr'p-Savns Hónnelekkere”¹ de è så't gammelt Ord, te dè vu tit sój i min Oldmors Tij; ò hón fòtoel, te de skuld kom hi frá de, te di ve si dè hæ jissin passier mè Gal-Mårker² i Tåhstrup. Han ho èn Bisvarv ståend å æ Vej, å æ Stajsvej; fò di Sjörr'p-Savns-Folk, nær di óg³ te Stajs, så óg di æ miest Tij igjæmmel Brettenborre⁴ ó sin vijer den Tuur igjæmmel Tåhstrup, ve æ Katgaf⁵ ò u ve Syn-

6 et grovt Mirakel, mange Fagter og Ophævelser. 7 bart, bare. 8 stille op, udrette. 9 ad, til. 10 på Stedet, for Ojeblikket. 11 Rejse, slem Besked. 12 Vedst du. 13 let, sagtens. 14 (ell. Kantor) Skatol. 15 for Røring, en Ed. 16 Sechsling, Halvskilling.

1 Honningslikkere. 2 Gale Markvard. 3 agede, korte. 4 Hus i Hyrup Sogn. 5 Katgab, Kattehul, i Adelby Sogn.

derupgård, der u. Di bemærkt jo sin, te han ho òn Bìsvarm ståend der å æ Vej, ò ura Nysgìrehejt sto di av sin ò stak æ Svèfskavt⁶ ind i æ Kòrre ò så lække di sin a æ Svèfskavt. Men Gal-Mårker fòsto e bæer mè dem; han tòv den-der Kòrre væk ò sæt òn anden å de sàm Stej hen. Lav di så kam égjen ò vild lekk', så fèk di òn anden Smagg; fò han ho sk. i æ Kòrre, mè Fòlov å si. Ò etter den Tij hæ di kåldt dem di Sjòrr'p-Savns Hònnelekkere; der kòmmer de hi frå.

7. I æ Fortij hær e væt uffeskamme flovt i Brarr'p-Savn¹, besonders i Ringbjirre enddån²; fò ven di kam hen i æ Junni ò i æ Julli, så ho di òt utæhr³; di ho hverken Brøkvón hel Grynkvón. Ven di Långballer sin kam igjemmel æ By, ven di vild te Stajs, så keeg di så ynkle över æ Långdör; ò ven di Långballemind sin hjelst⁴ Gomårn, så svår di ò Gomårn; „åh, bie lidt", so di sin; „hær i it èt Byskop⁵ Ròv hel èt Byskop Tarre å låhn vos te i den ån Måhn"? De fèk di jo sin ò tit. Men ven di så kam hen i æ September, te den Tij lav di ho indhyeste, så sto di sin ò rògt' a æ lång' Pif över æ Långdör. Ven di Långballer sin kam ò óg te Stajs ò hjelst Gomårn, så hjelst di „Morn-

---

6 Svøbeskaft. — Man siger, at Folk fra Sørup Sogn, af Stolthed over dettes Størrelse og Rigdom, sjældn besvare det Spørgsmål „Hvor er du fra" ved at nævne deres Bys Navn, men sædvanlig nævne Sognet; og vil man nu drille den, der har svaret „Frå Sjòrr'p-Savn", så spørger man igjen: Kanske est do frå Gammelbymòs? — Om den, der i Sørup Kirke har fået Plads i den nederste Ende, haves det Ord: Han er kommen ad (til) Gammelbymose, ligesom det i Husby hedder: Han er kommen ad Vadsbykro.

1 Sidestykker til det foregående Mundheld ere: „Di Grumtavt-Savns Lys; di Brarr'p-Savns Pråsser". I Munkbrarup Sogn skal det næmlig i den Tid, da Bønderne hørte under Lyksborg, have været så usselt for dem, at Hertugen måtte tvinge dem til de ledige Gårde. — Det skal derfor også have været et almindeligt Ord, når man vilde forskrække en: Du skal få Part i Brarup Sogn. 2 Ringsbjerg er nu en rig By. 3 udtæret, opspist. 4 hilste. 5 Mål på 6 Skjepper.

godt", so di; så va di vigte Mind; de kam jo i så'n vigte Tøn, ska han vè.

8. I förre¹ Davv' va e it så som no å få èt Ur hel èn Kløhk, som di da kåldt e. Lav æ tèn fò Dreng, va vi jissin te Mejen² å Hostrup-Mårk, ò så ho vi èn gammel Kael mè, dè va frå æ Vèhsten, han hjét Skovmand; ò dender gaml Kael de va èn grov Træhring³. Som vi no gik ò mejje, så kam der èt Las Folk fòbiagend å æ Hervej⁴, ò di tål⁵ sin frå æ Vej ò spúr, hva æ Kløhk va. Så drøv han sin Tynderkruk⁶ a æ Fèk⁷ ò så å en, ò så so han te dem, te æ Klok va elle. Di vunnet⁸ sè, ò vi ku hÿr, te den jinn so te den ån: Se di hæ dog Uhr' her! Men æ Skovmand ho òlr ha Ur ò fèk òlr Ur sin Davv', ò vi anner lè⁹ jo sin a ham.

9. I Gammelbyskov dè va jissin èn Kùn, dè va så fejt gire å hin Smør. Ven e va dyt, så so hon: Tæjje kons lidt, Byen! de è dyt. O ven e va volfejl, so hon ègjen: Tæjje kons lidt, Byen! dè ska mö'l te èn Sum.

10. Stùr-Las¹ ò Lill-Las di va samle henn' å plov'. Stùr-Las ho tre Stù, ò Lill-Las ho jin. Stù-Las han holdt æ Plov, ò Lill-Las han drøv². Som Lill-Las no drøv te, så so han: Huj'! Oll' minn'! — Hva è de do sir, so Stùr-Las; den jinn' Stu è jo dog kon din. — Ja æ vil it si e bet. — Som Lill-Las no drøv te, så so han ègjen: Huj'! Oll' minn'. — Dè vu Stùr-Las vre ò røhn³ hen ò slo Lill-Lasses Stu ihjel. Lill-Las tøv æ Huj a en ò gik te Stajs mè ò sòl⁴, ò der fèk han èn Skjep Pèhng fò. Som han sin kam hjim, så gik han om te Stùr-Las ò vild låhn hans

---

1 forrige, fordums. 2 til Mejning, ude at meje. 3 Spøgefugl. 4 Landevej. 5 taledede, kaldte. 6 Tønderhøsse, Fyrtønde. 7 Fikke, Lomme. 8 undrede. 9 lo.

1 Store-Lars, eft. Molb. Dial. Lex. det jyske Navn for en Storpraler. 2 drev, kørte. 3 rendte. 4 sålgte.

Skjepp. — Hva vét do mè den, so Stùr-Las. — Den vil æ mæh⁵ min Pèhng mè. — Hvo hæ do kommen ve òll' di Pèhng, so Stùr-Las. — Dem hæ æ fôn⁶ for æ Huj a min Stu. — Så gik Stùr-Las hen ò slo òll' hans Stù ihjel. Som han sin kam i æ Staj ò vild sæhl æ Hujje, så stien di ham ur a æ Staj. Dè vu Stùr-Las så vre, te han vild slå Lill-Las ihjel, ò de fèk Lill-Las å vé. Stùr-Las vidst nok, te Lill-Las lo å ær Avn om Nat; men Lill-Las han so te hans Muer: Ènat kan i ligg' å ær Avn, Muer, fò den è jo varm, över vi hæ bóggen⁷ èdav. Så kam Stùr-Las om Nat ò slo Lill-Lasses Muer ihjel. Om Morne gik Lill-Las om te Stùr-Las. — Hva, so Stùr-Las, kømmer do no her! — Ja, do hæ jo slan min Muer ihjel ènat. — Tøs kon, so Stùr-Las, æ vil gi dè èn Skjep Pèhng. — Som han sin va væhk, så tint⁸ Stùr-Las: No è Lill-Las så rig; de è vel bedst å drunkn' ham. Så fèk Stùr-Las Lill-Las i èn Sæk ò bar av mè ham nier te æ Hav. Som han der kam nier mè ham, så vu han i Tænken å, te han ho fògjet èn Ståg te å sky ham vjer u mè. Èlav Stùr-Las sin gik hjim etter èn Ståg te å sky ham vjer u mè, så lo Lill-Las i æ Sæk ò skreg: Æ skal i æ Himmeri — æ vil it; æ skal i æ Himmeri — æ vil it! Der kam èn gammel Mand mè èn Flok Stù; ak, so den gaml' Mand, æ vild gjèhrn a Himmeri. — Ja, so Lill-Las, da kom kon ò kryf i æ Sæk. Så krof den gaml' Mand i æ Sæk, ò Lill-Las javver⁹ av mè æ Stù. Så kam Stùr-Las mè èn Ståg ò tøv æ Sæk ò smér¹⁰ ur i æ Hav ò sin skø ham vjer u mè æ Ståg. Som Stùr-Las sin va godt hjimkommen, så kam Lill-Las mè èn stuer Flok Stù. — Hvo hæ do fôn dem, so Stùr-Las. — Di gik ve Havsens Bønd, so Lill-Las. — Da vil æ ò hen ò ha nõvve, so Stù-Las. Så krof Stùr-Las i èn Sæk, ò Lill-Las sme ham ur i æ Hav; men han è it kommen bet.

---

5 mæde, måle. 6 fået. 7 baget. 8 tænkte. 9 jagede. 10 smed.

II. Ordsprog og Mundheld.

1. Ungdom ò Viisdom føls it olti a.
2. En ver gammel, för èn ver klóg.
3. Ven èn oll' Diel¹ vidst', ho èn it Beho å mist'.
4. Jin dè oll' Diel vee, den gær ingen Diel glép.
5. Gój Råj è tit dýr.
6. Et godt Råj è bèer som èt Slav ve æ Hój.
7. Æ Træ ska býs, lav de é ungt.
8. Di gaml' Bók hæ tit styvv' Hvon².
9. De è it godt å lær gaml' Hund' å gjæff'.
10. Den dè hor æ Ko te, ska tøj en sjèl ve æ Hål'.
11. Den Kól³ èn spotter i, skal èn tit sjèl ær av⁴.
12. Den dè gravver Kuller te andr', felder tit sjèl deri.
13. Manne Hund' er æ Hårs Dø.
14. Manne Mund' gir tåmt Fa.
15. Manne Hund' gir tit tyndt Slap⁵.
16. Den dè vil i oll' Bötter slék⁶, fær tit Splén i æ Tung'.
17. Den de brinder sè jissin, fær å vår sè te èt ånt Gång.
18. Ven en smir'r Stien èbland æ Hund': den e dræffer, den piffer.
19. Der è ingen Hund ò löffer syv Oer gal, te èn it ver mödt⁷ heller stödt.
20. Di gær æ miest Tij över, hvor æ Góer⁸ è lavvest.
21. En ska smejj' æ Jæen èlav de è varmt.
22. Je horer Pin, je snarer Èhnd.
23. De è fò sild' å smi æ Kjèhld etter⁹, ven æ Baen è drunknt.
24. Den dè smör godt, den ægger¹⁰ godt.
25. Ven æ Kat er ú, så spil æ Muus å æ Bænk'.
26. Ven æ Kat è sat, så er æ Mjell'k biesk.
27. Godt Gåen è bèer som ring' Agen.
28. Maver Knòhg¹¹ è bèer som tåmt Fa.
29. Kråg' finder Måg'.

---

1 Delc. 2 Horn. 3 Kål. 4 æde af, spise op. 5 Mad til at slappe (labe med Tungen). 6 slikke. 7 d. e. gjennet. 8 Gård, Gærde. 9 smide (kaste) Brønden til. 10 æger. 11 Kogle, Ben.

30. Mè Lemp' kan èn få èt Egg i èn Humlsæk.
31. Der blæs ingen Bjirre sammel a it¹².
32. De è èn ring' Stavr', der it kan stå jit Oer.
33. Gój Davv' ska gój Bien te å bær'.
34. Jin Svål' gjør ingen Sómmer.
35. En ska tù mè di Hund', èn è ve¹³.
36. En ska stik æ Finger i æ Juer ò lovt¹⁴ hva Bønd¹⁵ en è kommen å.
37. Et godt Uer finder èt godt Stej.
38. Ven æ Kryff' è tåm, så slæs æ Hèhst.
39. Ny Limmer fejjer godt.
40. Der è lånt de syv Sønner, ven der è it begyndt å den føhst.
41. En kan it væ mier fómóvend¹⁶ a èn Stu som et Bølk.
42. Mörren-Mand den vinder.
43. De still' Vand hæ tit den dyfest Grund.
44. Små Gryr'r hæ o Yr'r.
45. Hoymór è tit èmór èt Fåld¹⁷.
46. Enhver Smej hæ sin Søj¹⁸.
47. Æ Kukkuk öffer¹⁹ sit ejjent Navn.
48. Lissom dè ver öjt²⁰ i æ Skov, vè der ò svår.
49. Nære Hön' fær Knèp hel Kvon²¹.
50. En hvi Hest skal godt ströes²².
51. De èr ingen Sag å ri över ær Ield²³ mè ån-Mands As.
52. Ven æ Høj æ hielt, så er æ Skurre fógjet.
53. Små Byen ò tumpe Folk skal en tit ha æ Sand'n å vè av.
54. Den dè sir'r²⁴ godt, ler'r sit Höggen²⁵.
55. Tæht-ve skyr'r ingen Hår', vidt frå er ingen Får'.
56. Der è gój Råj fò lång' Pølls'.

---

12 af intet. 13 ved, hos (iblandt). 14 lugte. 15 (Jord)bund. 16 være formodende, vente. 17 Hoymod, imod, Fald. 18 Smed, Sæd. 19 råber. 20 råbt. 21 nærig, Knips, Korn. 22 Bruges om Kvindfolk, som elske Stads eller ville leve over deres Stand. I Husby Sogn sagde en Mand ligedan: „Ja, Nis kan è no så fejt fòkeggen (forkigget, forgabet) i Katriin; men han ska vår sè! fò èt hvidt Ög skal ha mö'l Ströets.“
23 ride over Ilden. 24 sidder. 25 (und)lader at flytte sig.

57. Stúr Ord ð fedt Flæsk blyver it sirrend i æ Hals.
 58. En kan it see æ Folk nær'r som te æ Tinder.
 59. De è it godt å lån Sâjl, ven hvè-Mand vil ri.
 60. De è it godt, ven æ Sviin fôst fær æ Vâhn²⁶ i æ Kól.
 61. De è it olt Guld, hva dè skin som Guld.
 62. Di klóg' Höns gjör ð i æ Nalld.
 63. De kömmer it au å èn Pølls i æ Slavtertij.
 64. Hvaffen²⁷ Finger èn bir'r i gjör vee.
 65. Et Limòl er inne Vimòl²⁸.
 66. Löjsot²⁹ è den værr'st Sygning.
 67. En kan lær èn Hünd te å æh Sorrekrat³⁰.
 68. De è it godt å få manne Hój under jin Hat.
 69. Der è èt stuet Fòskjel å Kung Salomo ð Jorren Hat-
 magger.
 70. Sjæl ha hær olr ingen Lig³¹).
 71. En kóld Maj gir èn varm Lâj'.
 72. Fön³² i æ Mós' gir Gryn i æ Pøs'³³.
 73. Æ Havr' rykker æ Las.
 74. Æ Ko ska molkes igjæmmel æ Hals³⁴.
 75. De è godt Inddræjjen te èn bödt Ield³⁵.
 76. De è Skovl som Skavt³⁶.
 77. De glijer væk³⁷ som Gujs-Uer i en Stodent.
 78. De skils-a lissom æ Diens³⁸ Præ'eken.
 79. De è èt kòt Værmt³⁹ å p. i æ Bovvs'.
 80. De è undt, ven èn ska báj' bejj⁴⁰ ð betâl.
 81. De è bedst, enhver fejjer fò sin Dör.
 82. De è bedst, enhver gær te Møll' mè sin Pøs'⁴¹.

26 Vane. 27 Hvad for en. 28 Lejemål, Viemål; Tyendet er kun lejet, ikke viet. 29 Dovenskab. 30 at æde vilde Æbler, („altså kan du sag- tens lære at" . .). 31 At have selv har ingen Lige (sagde Konen, hun gav den lånte Kjedel tilbage og hængte sin ny Spand over Ilden, så den brændte op). 32 Planten Eriophorum, Skovuld. 33 Når den Plante blomstrer stærkt, ventes en god Boghvedehøst. 34 d. e. Koen skal fodres godt for at kunne malke godt. 35 Det er godt at drage ind, hvor der allerede er bødte (fyret) til Ilden, d. e. at gifte sig med en vel- havende Enke el. Enkemand. 36 d. e. to Alen af ét Stykke. 37 (Ma- den) glider ned. 38 Degnens. 39 en kort Varme. 40 bede (tigge). 41 d. e. at enhver passer sit.

83. De è it olti sój, te di Små ska kryf di Stúr' i ær As.
 84. De gær bedst, ven di begge rykker ve jit Rief⁴².
 85. Dè skal èn stærk Tro te å båg Brye oven å ær Avn⁴³.
 86. Den jinn' è etter den ån som æ Bi etter æ Blomm'⁴⁴.
 87. Vi vil æh mè æ Mand ò la ham behòld æ Fa.
 88. Han mèl⁴⁵ it u'en Vand⁴⁶.
 89. Han tøl it mier å⁴⁷ de, som ven èn slær Vand å èn grå Gås.
 90. Han hær æ Svéf' i æ rett' Håhnd⁴⁸.
 91. Han lør fem vær javn'⁴⁹.
 92. Han è it den Vej èn vinter ham.
 93. Han è lissom æ Bejfolk⁵⁰; di spør den Vej, di nok vee.
 94. Han hær æ Hårskind olti for æ Mås⁵¹.
 95. Han slær olti å æ stúr' Klòhk⁵².
 96. Han gær èmèl elle ò fem⁵³.
 97. Gu-hjællp'⁵⁴
 98. Æ Klær syn æ Mand⁵⁵, æ Kjø syn æ Hest⁵⁶.
 99. Vi vil gjern' ha manne Potter a lidt Lier.
 100. Den dè gær i Seng mè æ Høns ò stær op mè æ Sviin, den ka nok få usavve.
 101. Hva æ hæ vunden å æ Fiol, hær æ taft å æ Bås.
 102. Do est it fò gammel te ènón å vu skurre⁵⁷.
 103. De è kons en Övertòg⁵⁸, so æ Röv⁵⁹, di drøv ham æ Huj över ær Yr'r.
 104. No hær ègjen Jin sin Skee opsæt⁶⁰.

---

42 trække i ét Reb (eller: skrabe til én Potte), om Ægtefolk. 43 at bage Brød oven på Ovn, d. e. at tro Løgne. 44 om Folk som bagtæle eller forfølge hverandre. 45 (mæl) maler. 46 d. e. han gør intet uden egen Fordel. 47 tæller på, bryder sig om. 48 har Svøben i den rette Hånd, d. e. han er Herre over Tingenes Gang. 49 lader fem være lige. 50 Bedefolk, Tiggere. 51 d. e. Han er ræd som en Hare. 52 d. e. han praler. 53 d. e. han er hverken klog eller tosset. 54 almindelig Hilsen til den, der arbejder; stundom: Hjælp-Guj! Ogsaa: Godav ò Gu-hjæll'p! 55 Ved denne Sætning alene tilføjes ogsaa: Fò do kat klæ èn Stavr' u. 56 I Sælland: Klæder skaber Folk, Kød skaber Heste. 57 blive skurret. 58 Overgang. 59 Ræv. 60 Talemåde, når Kirkeklokken lader sig høre i Anledning af et Dødsfald; fòr plejede hver Person i Huset at törre

105. Den dè skal gyr olt Folk te Må⁶¹, skal ha èt Næff⁶²
som en Skå.

III. Bønner og Börnerim.

1. Guj fri vos frå olt undt,
Frå Pest ò Kri,
Frå Pestelens ò dyr Tij,
Frå undt Mór à Mý¹,
Frå undt Værk ò gýr²
Kòs i Kristi Jesu Navn.

¹ Mod og Møde.

2. Tille om Morne kómmer æ,
Kjære Får, ò bejjer dè,
A do vild gi mè din Frej,
Så æ sin rølle kan gå min Vej.
Bevar mè, a æ it undt må gýr',
A mè heller it und må mý'.
Gi mè èdav mit davle Brye,
Æ Himmel, ven æ jitgång dyer.

3. Kjære Får, æ bejjer dè,
Vær èdav ègjen mè mè,
Som do hitte hær væt;
Bevar mè, at æ it fælder,
Ò la mè, ven do jitgång kâlder,
Gå salle i din Himmel ind.

4. I Jesu Navn gær vi te Bords,
Æer ò drikker å hans Ord,
Guj te Ær' ò vos te Gavn,
Så fær vi Ma i Jesu Navn.

5. Kjære Guj, æ takker dè
Fò den-hjer gò Dav;

---

sin Ske i Borddugen og derpå sætte den op i en Læderstrop i Vin-
duet. Nu haves gjerne oliemalede Duge, og Skeerne gjemmes sam-
lede. ⁶¹ Made, Måde. ⁶² Næb.

Men hóst do it hjulpen mè,
 Hvo var æ blövven av?
 Do gast mè Klæer te mit Lyv,
 Gast mè davle Brye;
 Do gast mè Glæer tusenviis,
 Bevárst mè frá å dye.
 Hóld no i den-hjer søet Nat
 Din Hånd ò över mè,
 Så æ sin mòn-arl¹ å ny
 Kan, Får, ták dè.
 Men skuld de vær' den sidst Nat,
 Æ lövver her å Jord,
 Så tæj mè i din Himmel op,
 Hvo din' Engle boer.

1 I Morgen årle.

6. No ligger æ å mit hÿ Lejj'
 Ò söver i Kristi Jesu Frej;
 Væk vos, do dÿr Herr Krist,
 A vi kan vågn' égjen te Lóst.
7. Om Avtne ven æ i min Seng gær,
 Gujs Kòs æ fò mè slær,
 Som Vò-Hèhr sjèl gÿr
 Mè hans to Hind'r,
 Mè hans ti Fing'r.
 Olt undt vist' han frá sè,
 Så gjör æ ò frá mè;
 I Navn Guj-Får,
 I Navn Guj-Sön,
 I Navn Guj-Héllc-Ahud.
8. Om Avtne ven æ i Seng gær,
 Så manne Gujs Engle fò mè stær:
 To ve mit Hój,
 To ve min Fö'r,
 To ve min hÿr Si,
 To ve min vinstr Si,

To te å dæk mē,
 To te å væk mē,
 To, dē mē æ Vej vis
 Uri den himmelsk Paradis.

9. Ri, ri Ranke,
 Stør' Hest i Blanke,
 Frå æ Møll' te æ Kjøll'.
 Dē va inne andr ind',
 Som lill' Pæer å Pind'
 Ó to skijen Kvind'.
 Den jinn' den sar ó kòhgt èn Grye,
 Den ån den sar ó stak i èn Grye.
 Æ tòv en Støk
 Ó vild i hinne Potter sløk.
 Hon tòv èn Tejlbrånd¹
 Ó slóv me övver min sóre² Hånd;
 Æ stak Ield i òll' hin Lajer.
 De smøg, ó de bræhn,
 Ó æ rèhn
 U te Bygeskov³.
 Dē va Bord' ó Bænk',
 Dē va Viin å skjenk';
 Då va Pigger å spind' æ Guld,
 Dē va Dreng' å hyt⁴ æ Buld⁵.
 Rov, Rov, Rov,
 Der è èn Skov,
 Tòl små Dreng' for èn Plov;
 Smækker å, smækker å,
 La di små Dreng' gå!

Både Udtale og Betydning af de to første Linier er uklar.

¹ Hvad dette Ords første Del betyder, vides ikke; Tegl udtales Tiil eller Tiel. ² sårede (andre synges: sælle; andre: hýr o: højre). ³ Bøgeskov (andre: Kungens Skov). ⁴ hytte el. hjytte el. kytte o: slå. ⁵ Bold.

Af de mangfoldige Skikkelser, i hvilke denne Vise findes, næsten i ethvert Hus her i Egnen, er ovenstående (fra Adelby Sogn) en af de udførligste, Inds. har fået. Efter 5te Lin. synges også (f. Ex. i Husby Sogn):

Han sar ò kòhgt òn Grye,
 Den va hverken suur anter sye,
 Den va hverken hoer anter blye¹;
 Han tòv en Sték
 Ó vild' så gjern slék;
 Så tòv Maren sin æ Bránd
 Ó slóv ham övver æ Hánd.
 Han rèhn,
 Ó de brèhn,
 Op ò nier i Kungens Skov;
 Han kam it hjem för hyls Avten.

¹ hård eller blød.

I en Opgivelse fra Lillesolt Sogn hedder Slutningen:
 Ind så læng' æ kam te Kungens Skov
 Dè sto fi stú Smækker¹ for òn Plov.
 Hjytter å, hjytter å,
 La di fi stú Smækker gå!

¹ skal betyde Heste.

I Storesolt Sogn har man atter en anden Udgang:
 Dè va femten Yssen for en Plov;
 Smækker å, smækker å,
 La di femten Yssen gå,
 La dem vakkert dræjj!

10. Ri, ri Ròs¹,
 Kömmer te min Kòst!
 — Hvénner skal en vær'? —
 Sidst i æ Hyst,
 Ven æ Flovver² flyer miest.
 — Hvénner ska vi komm? —
 Ven i hør æ Tromm
 Sker bomm, bimm, bomm,
 Så kan i komm!

¹ Hest; ofte ombyttes dette Ord med: rask. ² Fluer. — Dette Rim er lige så udbredt som det foregående. I Lillesolt Sogn er opgivet i Steden for 6te Linje: En Pot Luus O òn Pot Lopper O òn Pot løjjen (o: lodne) Tarm'; Kömmer, lav di è varm'!

11. Ri, ri te Kirk!
 En Kittel ura Silk¹!
 Æ Mantel den è kofferblå,
 En affelgrå² Hest å ri å!
 Så rier vi hen,
 Så kömmer vi ðgjen,
 Så rijer vi hen te Kirk'!

¹ Ved den angelske Udtale af r og l (lk) rime disse to Linier ret godt. ² abildgrå. — I Husby Sogn har man dette Vers (der er fra Lillesolt) noget anderledes:

Ri, ri te Kirk!
 En Silk'-Kluj¹ a Silk'!
 En Kofferhest, ðn Kofferplov,
 En rø Hest, ð ri a Bov!
 Føst rier Vøhstmand,
 Så rier Bøhstmand²,
 Så rier Skomagger-Polt³,
 Så kömmer lill' Pæer bagetter.

¹ Måske ikke hort eller skrevet rigtig. ² Bedstemand. ³ Pjalt.

12. Ag', åg'
 Fram ð tebåg',
 Op ð nier a Synderborrebrot¹
 Å kjof' lill Klavs èt Pa ný Sko!
 Den gaml' Mand vild ð ha to;
 Men han ska tövv' te Pøskdav,
 Te æ Byg vè sój²,
 Te æ Havr vè gröhn,
 Te æ Gjeslinger kömmer ur å grès³.

¹ Sønderborg hedder bl. a. en Del af Oxager By i Husby Sogn. ² bliver sået. ³ kommer ud at græsse. — Ovenstående fra Husby Sogn haves ligedan i Lillesolt Sogn (5te Linie: O lill' Soster). — I Munkbrarup Sogn findes følgende Afvexling:

Ag' ð ro
 Te Synderborrebrot
 Å kjof' lill Kristen Høs' ð Sko!
 Den gaml' Mand vild ð ha to;

Han ska bi æ lidt èno,
 Te æ Røv è sój,
 Te, æ Byg è mån¹,
 Te æ Tarr stær i sin Bloster;
 Så ska han ha èt Pa gaml' fòlappe Træsko,
 Dem ska han slir op mè Ro.
 Ag' ò ro te Synderborrebro!

¹ Dette æ el. è kan ikke hore til bi; ovenfor i I, 7 står derimod Flertallet, og Belegnelsen af dette findes stadig i Dialektens Imperativer. ² moden.

13. Ri, ri Rappé!
 Mòrn kòmmer Bappe
 Mè to Fiegolt'¹
 Ò lægger dem i Solt
 Ò gjemmer dem te Julavtensnåder.

¹ Fede-Galte. — Således i Lillesolt Sogn; ved Munkbrarup dermod:

Ri ò ri ò Rapper!
 Morn kòmmer Bapper,
 Mè Sol-Sko ò Knapper,
 Tre fle Golter;
 Dem slavter vi ò solter,
 Dem hænger vi op ò røger,
 Dem tøjjer vi nier ò steger,
 Dem ska vi ha te Julavtensnåder.

14. Pink, pank!
 Sko min Hest!
 Hven kan bedst?
 De kan æ Præst!
 Nej, nej,
 De kan æ Smej,
 Han kan sko min Hest
 Bedst.

Med små Forandringer siges således i Storesolt, Lillesolt, Adelby, Munkbrarup Sogne o. s. v.

15. Stúr' Boel hon dåndser
 Mè Silk' Fissels Klej.

Deretter kômmer Nis Gigler
 Mè femten Pigger i Rej¹.
 Pìglil, vil i dànds,
 Så tøj vò Nislil mè!
 Nislil faldt i æ Skòltrov²,
 Hòld fast èbag ve ham!

¹ Rad. ² Trug til at skolde (Svin) i. — Således opgivet fra Husby Sogn; anden Linie formodentlig urigtig.

16. Sav Ba'n, sav!
 Din Får è henn' å plovv',
 Din Mór è henn' å gi æ Griis;
 Söver do int', fer do a æ Riis.

Også dette Vers er meget udbredt. — Jf. Molb., Dial. Lex. S. 411.

17. Dommeldot,
 Slik-i-Pot,
 Lång'-Mand
 Stakke-Jehan¹
 Lill'-Pæer ve ær Èhnd.

¹ Stakket Johan. — Således hørt i Storesølt og i Lillesølt Sogne.

18. Storke, Storke Långbien!
 Hvo hæ do lat¹ din Klæfferstien²?
 Uri Køffenhavn.
 Der è Bord' ò Bænk',
 Der è Viin å skjenk',
 Der è Dreng' å hyt æ Buld,
 Der è Pigger å spind' æ Guld.

¹ (efter)ladt. ² d. e. dit Næb; Storken klæfrer o: klaprer. — Fra Storesølt.

19. De røn¹ ò de brus, de sier så gråt i Sky,
 Guj nåj' di arm' Hirer², der è så lånt³ frå By.
¹ regner. ² Hyrder. ³ langt. — Fra Storesølt.

20. Guj gi, de va Avten ò mòrn Mikkelsdav¹!
 Så ho æ min Lön fòteen, ò så kund æ rejs av.

Kjære Vén², i må tro,
 Vi hær èn prægte Hèhr,
 Men æ Frù è desvæhr;
 Æ Frù vil mè hvè-Dav slå
 Mè Prygl, å æ Végg hænger.
 No vil æ rejs væk hèfrå,
 Fò Fand'n skuld væh hè længer.

¹ Mikkelsdag (og Påske) var för lovlig Færedag („Stævnedag“).
² Venner. — Fra Storesølt og Siversted Sogne; også i Nordslesvig.

21. I Vasbykro

Der slavte di èn So;
 I Husbyriis
 Der slavte di èt Griis;
 I Husbyskov
 Der sålte¹ di 'em i èt Trov²;
 Di Lussyer³ Kvind'
 Skar æ Pølls-Pind';
 Di Dollerupper Slop⁴
 Di å et op.

¹ saltede. ² Trug. ³ fra Byen Lussy, Lushøj (Lyshøj?). ⁴ Stubberter (?). Da både So og Gris kunde salttes i et Trug og derpå „ædes op“, er det vel et Smædevers (jf. Anm. til I, 6). — Et sællandsk Exempel på Rim om Byer er følgende: Bårse er en stor Stad, Faxinge ligger i en Hule; I Dyrlov har de lidet Mad, I Hastrup aldrig en Smule. Om dette Vers andensteds er trykt, er Inds. ubekjendt.

Et Par Småvers fra Dybbøl Sogn eller fra Als, der ved et Tilfælde nylig ere vandrede her til Egnen, ville vi ikke forsømme at hensætte her; måske kunde de give Anledning til, at flere kom for Dagen.

1. Vej, Vej,
 Syng Avtensøj,
 Slå æ Barn i Seng mè Birkeriis,
 Gi gammelt Folk æ Nåder.

2. Ri a Rom!
 Vi så vor Oldmor kom,

Vi tint', hón var i Himmelrig,
 Så rej¹ hón å vor Kalgerdig²;
 Hón rej om, ð hón rej om,
 Ò hón rej rundtenom.

¹ red. ² Kålgård-Dige.

3. Ag' ð ro a Vælder(?)
 Tretten Skoven fælder(?)
 Hær I it se min ti små Får?
 Di fir' va hvi' ð di sejs va grå;
 Oll' så ho di Klokker å
 Så nær som lill' Pærsocketå¹;
 Han kan hverken stöjj'² hel stå,
 Tøj en Stol ð sæt ham å.

¹ Peder-sokket-Tå. ² (i Solt: stövv) støtte.

Efterskrift: I en Visitatsberetning af 1836 fra Sognepræsten i Egebæk omtales „sehr mäßiger Kirchenbesuch“, og iblandt Grundene hertil nævnes ogsaa „Mangel an Bekanntschaft mit der Sprache (es wird nämlich in den mehrsten Dörfern Dänisch in den Häusern gesprochen) und also an Empfänglichkeit für den Vortrag, besonders bei dem weniger mit Plattdeutsch Sprechenden in Berührung kommenden weiblichen Personal.“ Denne Notits kom os for sildig til Hænde til at kunne faae Plads ovenfor S. 284 (Egebæk Sogn hører nemlig paa de to tyske Sprogkaart til „Mehr Deutsch als Dänisch“); men vi ville faa meget mindre undlade at meddele den, som den er et Beviis paa, at der i denne Sag altid er Noget at lære, og at jo Mere man lærer, des klarere bliver det, at Mellem-Slesvig er dansk lige ned til de gamle Grændser.
